

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Китайські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник тридцять сьомий

**КИТАЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

**Упорядкування
та передмова
Володимира Мясникова**

**Переклад з китайської
Івана Чирка**

*Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1984*

И (Кит)
К45

В сборник вошли лучшие пословицы и поговорки, отображающие многовековой опыт китайского народа, его историю и обычаи.

Художник
Віктор Кузьменко

К $\frac{4703000000-169}{M205(04)-84} 169.84.$

© Видавництво «Дніпро», 1984.

Передмова

Відгороджений з давніх-давен від усього людства високим кам'яним муром, Китай завжди був овіяний романтичним серпанком і незмінно привертав до себе увагу чужоземців. Це — одна з найстародавніших країн світу. Відомо, що в басейні річки Хуанхе первісні люди жили ще 600 тисяч років тому. За багатовікову історію свого існування працюючий, талановитий китайський народ зробив великий внесок у скарбницю світової культури, науки й техніки. Філософія, література, мистецтво, астрономія, математика та медицина були тут розвинуті ще в стародавні часи.

За кілька сторіч до нашої ери китайці вже вміли виплавляти мідь та чавун, добувати вугілля й мармур. Ще в VII ст. до н. е. вони винайшли компас та вимірювач пройденої відстані. Було також винайдено порох і сейсмограф. Понад дві тисячі років тому в Китаї з'явився папір, розпочалося книгодрукування. Ще

раніше, приблизно в XVII ст. до н. е., виникло ієрогліфічне письмо, яке стало основною писемною мовою народів Далекого Сходу та Південно-Східної Азії й збереглося в Китаї до наших днів. У Китаї з часів сивої давнини чай найкращих сортів парував у чашках з найвитонченішої порцеляни, і його аромат супроводжував китайців із покоління в покоління. Медицина також досягла значних успіхів у Китаї ще в ті часи, коли в багатьох інших народів світу панувало знахарство.

Кожен народ протягом багатьох століть накопичує життєвий досвід, щоб передати його своїм нащадкам. До виникнення писемності і в ті часи, коли вона лише складалася й була майже недоступна для простих людей (переважна більшість китайців і досі малописьменна), мудрі поради, настанови, цінні й тонкі спостереження за явищами природи, висновки щодо взаємин між людьми, щодо їхніх звичаїв та способу мислення передавалися від батьків дітям у формі влучного короткого вислову або в формі образного звороту, який легко запам'ятовувався.

Пізнавальна цінність китайських прислів'їв та приказок виявляється в тому,

що завдяки їм ми бачимо, як стародавні китайці сприймали дійсність. Саме в цих зразках народної творчості відбито основні риси національного характеру, узагальнено багатющий життєвий досвід попередніх поколінь. Окрім цього, китайські прислів'я та приказки відбивають умови життя народу, його історію, особливості духовної культури, географію країни тощо.

На долю китайського народу випали великі випробування. Однак він не лише страждав під гнітом експлуататорів, а й боровся за краще життя. Вся історія китайських династій сповнена боротьби народних мас проти зовнішніх і внутрішніх гнобителів за соціальне й національне звільнення. Боротьба ж ця вимагала таких рис характеру, як колективізм, організованість і сувора дисципліна: «Спільними зусиллями можна й гору Тайшань пересунути», «Якщо народ єдиний, його не перемогти», «Якщо в трьох спільна мета, вони й глину в золото перетворять, якщо мета різна — і золото переведуть на глину».

Вихованню в китайцях цих рис національного характеру сприяла також постійна боротьба з усілякими руйнівними силами природи (за кількістю стихійних

лих Китаю належить одне з перших місць у світі) і, в першу чергу, з водною стихією (з 206 р. до н. е. по 1959 р., тобто за дві з лишком тисячі років, Китай зазнав понад 1050 нищівних повеней). Проте, ведучи мову про національні особливості китайців, слід зазначити, що їхні погляди на життя дещо відмінні від європейських. Зрозуміти їх можна лише в співставленні та порівнянні. «Закохані іспанці,— писав великий китайський письменник Лу Сінь,— щоночі під вікном коханої співають серенади; китайські ж учені та поети звинувачують жінок у тому, що вони самі спокушають чоловіків. Віруючі іспанці спалювали єретиків; китайці ж знаходять щось спільне у всіх релігіях. Коли іспанці здійснюють революцію, вони руйнують храми і проганяють короля, а китайці зберігають церковне майно та ще й дозволяють Пу І¹ протягом багатьох років

¹ Пу І — останній китайський імператор. 13 листопада 1908 р., у дворічному віці, був посаджений на престол, а 12 лютого 1912 р. — позбавлений імператорського титулу. Однак до 1924 р. жив у Пекіні в колишньому імператорському палаці і був усіма шанований.

після революції жити в палаці, так ніби він все ще імператор».

Китайському народу притаманні працьовитість, терплячість, наполегливість, старанність. Всі ці риси національного характеру відбилися у великій кількості прислів'їв та приказок, як от: «Наполегливість і праця успіх приносять», «Мудрець, який лише споглядає, не вартий дурня, що хоч одну річ та своїми руками зробив», «Скільки поту проллєш, стільки й каші з'їси», «Скільки у людини любові до праці, стільки у землі щедрості».

Виняткова ощадливість китайців, що виробилась через багатовікову жорстоку експлуатацію і злиденне життя, теж відбилася в прислів'ях та приказках: «Краплина до краплини — і річка буде, зернина до зернини — і повний кошик буде», «Не навчишся порядкувати малими грішми — великі не прийдуть».

Крім того, невибагливість, помірність у всьому, вміння пристосуватися й мати втіху від життя — теж риси національного характеру китайців, риси, поява яких була зумовлена як суворою боротьбою зі злигоднями, так і конфуціанською філософією, що закликала не вбачати щастя в матеріальному достатку. Про це свідчить цілий ряд прислів'їв та прика-

зок: «Голодному легко приготувати собі страву», «Багато їстимеш — не відчуватимеш смаку, багато говоритимеш — слова ціну втратять», «Новий одяг ший лише тоді, коли зайві гроші є» та інші.

Добре відома та роль, яку відіграли давньокитайські соціально-філософські та релігійні вчення у розвитку китайського суспільства. Протягом багатьох століть великий вплив на духовне життя народу мали «три вчення», або «три релігії»: конфуціанство, даосизм та буддизм.

І все-таки китайців, як це не дивно, називають нерелігійним народом. В Кпті траплялося, що віруючі лаяли богів, плювали на них, викидали зі святих місць, навіть розбивали священних ідолів. Саме тому в багатьох китайських прислів'ях та приказках звучать антирелігійні мотиви: «Хто ліпив фігуру Будди, кланятися їй не буде», «Хто ближче до храму, той сміється над богами», «За гроші й бога купити можна».

Лицемірство й підлість були невід'ємними рисами майже кожного китайського чиновника. «Якщо гроші, підступ, інтриги,— писав свого часу французький оглядач Жан Род,— є головними засобами, за допомогою яких мандарин досягає свого високого становища, то не

останнє місце в ньому належить також його глибокому лицемірству й цілковитій відсутності особистих переконань». Удана ввічливість і «благородні манери» не заважали чиновникам грабувати простих людей, обкрадати казну, брати хабарі.

Панівні верстви, духовенство й чиновники споконвіку привчали простих китайців до невибагливості, покори й послуху, до обожнювання своїх правителів, але народ знав, чого варті багатії: «Той, хто багатство любить, про честь не піклується», «Той, хто мріє стати чиновником, схожий на мишу, той, хто вже став, схожий на тигра», «Бути завжди біля імператора — однаково що з тигром спати».

У гущі народу століттями визрівав протест проти всілякого гніту й несправедливості, проти брехні й лицемірства, протест, що яскраво виявився в усній творчості, де понад усе цінується чесність, правдивість, доброта: «Серце чесно́ї людини на дзеркало схоже», «Найбільша доброта — любов до людини», «Коли гине леопард, шкура залишається, коли помирає людина, залишається ім'я». І саме такий підхід до моральних цінностей визначає справжнє обличчя ки-

тайського народу, робить його творчість близькою й зрозумілою для інших народів.

В стародавні часи китайці пробували пояснювати навколишній світ за допомогою всіляких міфів та легенд. Значне місце у світосприйманні китайського народу займала віра в існування всіляких духів, а крім цього, в цій країні був дуже розвинений культ предків. Поняття, пов'язані з культом предків і з вірою в духів, увійшли до складу багатьох китайських прислів'їв та приказок: «Від злого духа нікуди не сховаєшся», «Якщо не допомагав батькам, поки вони були живі, то даремно приносити жертви після їхньої смерті», «У шістдесят років не мати внука, все одно що старому дереву не мати коріння».

Згідно з філософією культу предків, смерть споконвіку була нічим іншим, як поверненням людини в лоно землі — пра-матері всього довколишнього світу. Таким чином, на думку китайців, людина не щезає, а лише переходить в інший стан. Китаєць, вихований на почутті схиляння перед мертвими предками, завжди гаряче любив рідну землю, батьківський дім і свою родину, куди б не кидала його доля й скільки б років не довелося йому

жити на чужині. Це теж відбилося в народних прислів'ях та приказках: «Вода з рідного місця — свята, земля з рідного місця — золото», «Не страшні дереву сильні вітри, якщо його коріння глибоко в землю проникло».

Пістет до далекої минувшини, схиляння перед висловами мудреців, прагнення якнайповніше і якнайретельніше фіксувати всі події — все це за довгі тисячоліття сприяло появі величезної, справді неосяжної кількості першоджерел, які містять в собі найрізноманітніші відомості про життя країни та народу. Китайці завжди шанобливо ставилися до писемних знаків (ієрогліфів), тому навіть простий папірець, на якому були написані які-небудь ієрогліфи, вони вважали священним. Внаслідок цього в Китаї склався своєрідний культ друкованого слова, культ книжки, культ знання як прояву найвищої мудрості.

Непохитна віра в правдивість книжок, благоговіння перед їхніми авторами — все це сприяло виникненню таких прислів'їв і приказок, як: «Краще залишити синові одну книжку, ніж горщик золота», «Уперше прочитана книжка — це зустріч з новим приятелем, а прочитана вдруге — побачення з давнім приятелем».

лем», «Учитись — однаково що гребти проти течії: тільки перестав — і тебе понесло назад».

У більшості зразків народної мудрості Китаю об'єктами порівняння є представники флори й фауни, географічні назви, власні імена, різні побутові реалії тощо. Особливу популярність у китайського народу має дракон, якого можна розглядати як символ зародження китайської нації, як початок її культурного розвитку. Перші зображення дракона було виявлено на орнаментовці бронзових жбанів з епох Шан та Чжоу (XVII—V ст. до н. е.). Ця священна істота, яка втілювала в собі найвищу велич і войовничість, була створена уявою китайського народу відповідно до його естетичних поглядів та ідеалів.

Найгарнішим птахом у китайців вважався міфічний фенікс. Пір'я в нього було п'яти кольорів, що означало п'ять основних чеснот: людяність, обов'язок, порядність, вірність та знання обрядів. Походження птаха фенікса китайці традиційно пов'язували з сонцем та вогнем, тому він символізує тепло, невід'ємне від літа та доброго врожаю.

Отже, не випадково, що образи дракона й птаха фенікса використовуються в ки-

тайських прислів'ях і приказках: «Коли б'ються дракони, найбільше перепадає черепахам, риbam і креветкам», «Коли фенікс сідає на сідало, то робить він це гірше, ніж курка», «І в воронячому гнізді може вилупитися фенікс».

У багатьох китайських прислів'ях та приказках об'єктом порівняння служить слово «тигр». Якщо серед водоплавних істот у міфах і легендах перше місце належить драконові, то з-поміж тварин, які живуть на суші, головним вважався тигр — символ влади, суворості, відваги, жорстокості.

Тигрячу голову малювали на щитах у воїнів; її вирізали на дерев'яних брамах фортець, щоб залякати ворога. Зображення тигра, вигаптуване на одязі військових, було знаком розрізнення чину. В давні часи китайські воїни, напнувши на себе тигрячі шкури, кидалися на ворога з дикими вигуками, що нагадували ревіння тигра. Люди вірили, що тигра бояться навіть злі духи, тому голову цього хижака малювали на стінах будинків і монастирських мурів, гаптували на дитячому одязі.

Образ тигра часто зустрічається в китайських прислів'ях та приказках: «Поки не проникнеш у лігво тигра, тигренят не

матимеш», «Тому, хто їде на тигрі, важко спішитися», «В одному лісі два тигри не вживуться», «Бити мертвого тигра — видавати боягузтво за хоробрість».

Окрім дракона, птаха фенікса й тигра, в прислів'ях та приказках зустрічаються назви інших представників китайської фауни: «Удаву слона не проковтнути», «Кривонога черепаха й тисячу верст проповзе», «З одного буйвола двох шкур не здереш», «В маленькій норі не спіймаєш великого краба», «Павич клопочеться про свій хвіст, людина має клопотатися про свою честь».

До складу китайських прислів'їв та приказок входить велика кількість флористичних назв: тут є назви дерев, чагарників, сільськогосподарських культур, овочів, фруктів. Сюди можна віднести також прислів'я й приказки, пов'язані з національною китайською кухнею. Річ у тім, що основним у харчуванні китайців є продукти рослинного походження. В той час, як у європейській кухні овочева приправа є гарніром до м'яса чи риби, в китайській кухні, навпаки, роль гарніру виконують м'ясні та рибні страви. Рис для більшості китайців — це основний продукт харчування. Тому, коли вони хочуть сказати про дорожнечу чи

про важкі життєві умови, то здебільшого вживають прислів'я: «Ціна рису дорівнює ціні перлів, ціна хмизу — ціні коричневого дерева».

Стародавні китайці вірили, що одним із місць, де жили духи, були дерева, тому дерева часто вважали священними. Їм приписували особливі якості і складали про них легенди, які набували широкого розповсюдження в народі. Вічнозелена сосна, наприклад, вважається символом довголіття та високої моральної чистоти. Але особливо китайці люблять вербу, що зустрічається в багатьох районах країни. В буддійських віруваннях верба символізує лагідність та прихід весни. Її краса, гнучкість і тендітність оспівані великими китайськими поетами, втілені на полотнах видатних китайських художників. Верба в Китаї протягом багатьох віків вважалась також символом жіночої вроди, ніжності й чистоти.

Великою любов'ю в Китаї справдавна були оточені квіти персика та лотоса: споглядаючи їх, китайці діставали естетичну насолоду.

Подібна символіка часто унеможливлює дослівний переклад зразків народної мудрості, що також є доказом їхньої національної своєрідності. З цієї при-

чини прислів'я та приказки типу «Зів'яла квітка й зламана верба» (про жінку, що стала повією) до збірки не ввійшли. Однак є чимало прислів'їв та приказок, в яких наявні флористичні назви: «Верба скоріше потоне, а на гору не підніметься», «Сосна зачахне від спеки, а до води не спуститься», «Долька апельсина така ж смачна, як і увесь апельсин», «Гарбузам більше посуха подобається, фінікам — дощ», «Баклажани чим більші, тим ніжніші».

Багато китайських прислів'їв та приказок побудовані на антропонімах, тобто на певних іменах чи прізвищах. Це свідчить про те, що вони виникли на основі національного матеріалу. Введення до складу прислів'їв та приказок власних імен допомагає передавати загальне через конкретне. Завдяки цьому такі вислови можуть бути вжиті стосовно багатьох однотипних явищ: «Є старий Ван — його не люблять, немає старого Вана — за ним скупають», «Хоч і негарна Му, та з чеснотами, хоч і чарівна Сі, та з вадами», «Коли людей багато, серед них знайдеться хоч один Хань Сінь»¹.

¹ Х а н ь С і н ь — видатний китайський полководець ханьської епохи.

Певна частина китайських прислів'їв та приказок побудована на топонімах, тобто на назвах населених пунктів, гірських вершин, річок та ін., що теж є ознакою їхньої національної своєрідності. Наприклад: «На коні можна завоювати Піднебесну, але правити нею з коня неможливо», «Смерть буває тяжчою за гору Тайшань і легшою від лебединого пуху», «Янцзи ніколи не поверне назад, людина не поверне собі молодість».

Серед об'єктів порівняння в китайських прислів'ях та приказках інколи зустрічаються компоненти загальнокитайського фонду — назви різних побутових реалій: «Перед коровами на ціні не грають» (цінь — невеликий за розміром національний струнний інструмент на зразок лютні, має від п'яти до семи струн), «Якщо весь час збирати по піщинці, то й пагоду можна збудувати» (пагода — буддійська меморіальна будівля та сховище для реліквій. Перші пагоди з'явилися в Китаї на початку нашої ери), «Кого носять у паланкіні, той горя не знає» (паланкін — ноші у вигляді крісла або ложа, прикріпленого до двох довгих жердин, кінці яких лежать на плечах у носіїв).

Отже, китайські прислів'я та приказки

мають яскраво виражену національну своєрідність. Історія їхнього створення, відбору та шліфовки — процес складний. Він включає в себе як постійне накопичення життєвого матеріалу, так і розширення тематики, що було наслідком розвитку самого життя. І справді, в цих перлинах мудрості відбито все те, чим жив китайський народ протягом віків. Тут є і повний набір етнографічних реалій: знарядь праці, елементів одягу та побуту; і всебічна характеристика географічного становища Китаю з його ландшафтами, кліматом, тваринним і рослинним світом; і спогади про історію країни, про історичних осіб; і відгомін найстародавніших релігійних та соціально-філософських поглядів; і картини життя сучасного китайського суспільства.

У пропонованому читачеві збірнику подані головним чином стародавні китайські прислів'я та приказки, які є однією зі складових частин багатющого китайського фольклору.

Володимир Мясников

**В єднанні — велика сила,
не страшні йому ні гори, ні море**

**В єднанні — велика сила,
не страшні йому ні гори, ні море.**

○

**Два слова: мир та спокій —
дорожчі від золота.**

○

**Люди на землі живуть, тому їм
і земні діла вершити.**

○

**Якщо народ єдиний,
його не перемогти.**

○

**Серця з'єднуються —
гори в яшму
перетворюються,
сили складуться —
земля в золото
перетвориться.**

**На один дзвіночок більше —
більше дзвону буде,
на одну свічку більше —
світліше буде.**

○

**Якщо в трьох спільна мета,
вони й глину в золото перетворять,
якщо мета різна —
і золото переведуть на глину.**

○

**Із тьми голок можна сокиру скувати,
а сокирою — монастир збудувати.**

○

**Хмизу багато — багаття високе,
людей багато — рішення мудре.**

○

**Без хмари дощу не буде,
без людей діло не зробиться.**

○

**Легше стебло бамбука зігнути,
ніж три зсуканих нитки порвати.**

○

**Коли людей багато, серед них
знайдеться хоч один Хань Сінь.**

**Дружна зграя горобців здатна
й слона збороти, одностайні вигуки
людей можуть і гору
сколихнути.**

○

**Скільки травинок до купи не в'яжи,
сволока з них не зробиш,
скільки боягузів до гурту не збирай,
подвигів від них не чекай.**

○

**Зграя шакалів може й тигра
покусати.**

○

**Якщо мільйон людей почне
паплюжити, то й не хворівши
померти можна.**

○

**Маючи одне поліно, важко вогнище
розкласти, одній людині важко жити.**

○

**Одна шерстинка ще не нитка,
одне дерево ще не ліс.**

○

На одній нозі далеко не зайдеш.

**Легко через міст іти, важко на одній
колоді річку переплисти.**

○

На одній палі хатина не стоятиме.

○

Однією рукою двох жаб не впіймаєш.

○

**Одним каганцем двох будинків
не освітиш.**

○

Однією долонею не заплещеш.

○

Дві голови мудріші за одну.

○

Одному важко всю п'єсу зіграти.

○

Один кінь не зіб'є хмару куряви.

○

Одній мурасі дерева не розхитати.

○

Один воїн — немічний воїн.

**Одну гілку зачепиш —
десяток загойдається.**

○

**Долька апельсина така ж смачна,
як і весь апельсин.**

○

**Коли є вода у малих річках,
то й великі повноводні.**

○

Море ніколи не переповниться.

○

**Вода тече тисячами каналів,
та однаково в море попадає.**

○

**Коли в річці багато води,
то й криниці не замулюються.**

○

**Вода несе корабель,
але може його потопити.**

○

**Відірватись від людей —
крила втратити.**

Як ти до людей, так і вони до тебе.

○

**Коли вуха заткнуті,
про людське горе не почувш.**

○

**Захочеш іншому шкоду зробити,
сам собі нашкодиш.**

○

**Чого собі не хочеш,
того й іншому не бажай.**

○

**Накликавши вогонь на сусіда,
і сам згориш.**

○

**Поважай людину,
а не її одяг.**

○

**Поглянь на себе, перш ніж інших
судити.**

○

**Указувати іншим можна тоді,
коли сам безгрішний.**

**Ніколи не думай, що сонце світить
лише тобі одному.**

○

**Коли п'єш воду, не забувай про того,
хто криницю викопав.**

○

**Коли їси бамбукове пагіння,
не забувай про того,
хто його виростив.**

○

**Суди себе тою ж мірою, що й інших,
прощай їх, як самого себе прощаєш.**

○

**На своїй голові й снігу не помічає,
а на чужій навіть іній бачить.**

○

**Спершу думай про свої вади,
а потім про вади інших.**

○

**Допоможи ближньому — радість
пізнаєш.**

○

Добре слово три зими гріє.

Пошлеш гусячу пір'їнку за тисячу
верст — дарунок невагомий,
та вагома увага до людини.

○

Купуючи коня —
заглянь йому в зуби,
заводячи приятеля —
зазирни йому в душу.

○

І тисячі чарок буває мало,
коли з приятелем п'єш;
і половина слова буває зайвою,
коли з недругом сперечаєшся.

○

Не буває приятеля без вад,
та як почнеш ваду в кожному
шукати, то й без друзів залишишся.

○

Дружба,
що на вигоді тримається,
міцною не буває.

○

Зустріч з давнім другом в чужім
краю — все одно що дощ після
тривалої засухи.

**Коли друзі вірять один одному —
їм і смерть не страшна.**

○

**Одяг кращий, коли новий,
друзі —
коли давні.**

○

**Не поривай з сусідом ближнім,
не відривайся від друзів далеких.**

○

**Стрілою без оперення важко
влучити,
людині без друзів важко
жити.**

○

**Якщо ти нічого не зробив для друзів,
то й молитва тобі не допоможе.**

○

**Справжню дружбу і за тисячу
скакунів не виміняєш.**

○

**Приятелюй з тими, хто за тебе
кращий.**

**Золота в світі багато,
вірних друзів мало.**

○

**Тісно в світі тому, у кого друзів
немає, живе як між двома долонями.**

○

**У озері, де поживи багато, і риби
вдосталь; у людини доброї вдачі
і друзів багато.**

○

**Без друга вірного не дізнаєшся,
в чому ти помилився.**

○

**Справжня дружба — чиста вода,
мед — дружба фальшива.**

*** ***

Лихий язик і гору може спалити.

○

**Слово, що вилетіло з рота,
й тисячею коней не наздоженеш.**

**І пошепки сказане слово часом
можуть за тисячу верст почути.**

°

Поговір безкрилий, а літає.

°

**Те, що на власні очі бачив,
не завжди на правду схоже,
то чи ж варто чуткам вірити.**

°

**Краще один свідок, аніж тисяча
чуток.**

°

**Ножову рану можна загоїти,
а перед раною від злого язика
і лікар безспий.**

°

**Дрібний дощ одяг псує,
тихий шепіт —
добре ім'я.**

°

**Довгий язик —
драбина, по якій лихо
в дім заповзає.**

**Аби не двері — і протягів не було б,
аби не базіки — і лиха не було б.**

○

**В справах будь рішучий,
у словах — обачливий.**

○

**Слова можуть лунати, як дзвоники,
а серце може бути кривобоке,
як сідло.**

○

**Язик що сокира — може на смерть
убити.**

○

**Кінь на м'якій землі часто
спотикається, людина від солодких
слів голову втрачає.**

**У ворони крила чорні,
у поміщика — душа**

**У ворони крила чорні,
у поміщика — душа.**

○

**Попросиш допомоги в багатого,
то він і штани з тебе здере.**

○

**До великого дерева вітри тягнуться,
до великого багатства — біда.**

○

**Які б лани широкі не мав,
а більше мірки рису за день не з'їси.**

○

**Халупа, де люди сміються, багатша
за палац, де всі нудьгують.**

○

**Нечесно нажите добро — піщана
коса в бурхливому потоці.**

**Гроші, нажиті нечесно, тануть,
мов дим, а зароблені тяжкою
працею — довго зберігаються.**

○

Великий шматок у горлі застряє.

○

**Птахи гинуть, корм шукаючи,
люди — багатство.**

○

Вся правда багатого в його грошах.

○

Гроші тисячі злочинів прикривають.

○

**У кого є гроші, тому й чорти жорна
крутитимуть.**

○

**Той, хто багатство любить,
про честь не піклується.**

○

**Кого носять у паланкіні, той горя
не знає.**

**Коли людина сита, і м'ясо ягняти
здається їй твердим.**

○

**Коли людина голодна, і роги буйвола
здаються їй м'якими.**

○

Бідному важко й курку прогодувати.

○

Жебраки не люблять гуртом ходити.

○

**Коли немає грошей, то й близький
базар здається далеким.**

○

**У того, що мерзне, теплий одяг
на думці,
у голодного — хліб.**

○

**Спека всім однаково дошкуляє,
а холод —
залежно від одягу.**

○

**Безглуздо видавати себе за багатого,
коли за душею ні гроша.**

**Краще з чистою совістю голодним
сидіти, ніж з нечистою об'їдатись.**

○

**Не приховаєш ні бідності,
ні потворної фігури.**

○

**Той, хто хоче розбагатіти, не буває
добрим; той, хто хоче бути добрим,—
не розбагатіє.**

○

**Бідняк здогадується, звідки береться
багатство, а багатій і не уявляє,
що таке бідність.**

○

**Солома рисова —
диму багато,
бідна людина —
мужності багато.**

○

**Не крадь і тоді, коли з голоду
помираєш.**

○

**Краще свою воду пити, ніж з чужої
ласки масло їсти.**

**Не вирушай в дорогу пішки разом
з кінним, не ходи в шинок разом
з багатим.**

о

**Здоровому бідняку
й багачі заздять.**

о

**Неодмінно бідним стане той,
хто пнеться з багатими та знатними
дружбу водити.**

о

**Багатий про майбутнє думає,
а бідний — хоча б сьогодні кінці
звести.**

о

**До бідного, хоч і на людному місці
живе, ніхто не заверне, а у багатого
і в горах рідня знайдеться.**

о

**Чим бідніша людина, тим частіше
чорти їй на шляху зустрічаються.**

о

**Той, хто пампушку береже,
завжди хоче їсти.**

**Щедра людина і за шматочок корала
спасибі скаже, а від скнари
і за тисячу золотих доброго слова
не почуєш.**

○

**Май хоч десять тисяч срібних,
а на той світ з собою і мідного
гроша не візьмеш.**

○

Купа золота не варта купи зерна.

○

**Гроші — мертвий капітал, сила —
живий, а все живе краще
від мертвого.**

○

**Якщо весь час збирати по піщинці,
то й пагоду можна збудувати.**

○

**Якщо весь час збирати по шерстинці,
то й халат на вовні можна пошити.**

○

**Від ощадливості до марнотратства
легко перейти, та дуже важко
зробити навпаки.**

**До рук гроші йдуть, як піщинки,
а з рук пливуть, мов пісок
у стрімкому потоці.**

○

**Краплина до краплини — і річка
буде, зернина до зернини — і повний
кошик буде.**

○

**Не куритимеш три роки,
і назбирається грошей на вола.**

○

**Ощадливість —
скатерть-самобранка.**

○

**Новий одяг ший лише тоді,
коли зайві гроші є.**

○

**Берегтимеш одяг — завжди
вдягненим будеш, берегтимеш
харчі — завжди ситий будеш.**

○

**Носитимеш потроху — і гору
перепосиш, схопиш багато — самого
понесуть.**

* *
*

**Правителю і пожежі влаштовувати
не забороняється, а простим людям
скіпки запалити не дозволяють.**

○

**Краще бути живим жебраком,
ніж мертвим імператором.**

○

**Роздратуєш собаку — твоєму гузну
дістанеться, роздратуєш
імператора — головою заплатишся.**

○

**Бути завжди біля імператора —
однаково що з тигром спати.**

○

За гроші й бога купити можна.

○

**Хто ближче до храму,
той сміється над богами.**

○

**Хто ліпив фігуру Будди, кланятися
їй не буде.**

**Із кожних десяти черниць дев'ять —
розпусниці, а одна — несповна
розуму.**

○

**Вагітній черниці соромно
показуватись людям на очі.**

○

**Якщо чоловічий монастир навпроти
жіночого, то хоч і нічого
не трапилося, та щось усе-таки було.**

○

**Той, хто мріє стати чиновником,
схожий на мишу, той, хто вже став,
схожий на тигра.**

○

**Чиновник ніколи не скривдить того,
хто дари підносить.**

○

**Дружба з чиновником тонка,
мов папір.**

○

**Помре мати чиновника — вся вулиця
в жалобі; помре сам чиновник —
і труну нікому нести.**

**Остерігайся чиновника,
який посміхається.**

◦

**Столичний чиновник схожий
на гарбуза: росте непомітно,
але швидко.**

◦

**Селянин і до ста років може дожити,
чиновник — ніколи.**

◦

**Чесність судді у спадок
не передається.**

Наполегливість та праця успіх приносять

**Наполегливість та праця успіх
приносять.**

○

**Краще покладайся на руки свої,
ніж на небеса.**

○

**Скільки у людини любові до праці,
стільки у землі щедрості.**

○

**Якщо селянин не засіє лан,
то в місті дим з труб не курітиме.**

○

**Скотину та землю селянин ніколи
не дурить.**

○

**Назвався селянином — берись
за мотику.**

**Молода дівчина боїться втратити
нареченого, а хлібороб — гарячий
час.**

○

**Багато людей —
добре працюється,
мало людей —
добре їсться.**

○

**Квітку викохують цілий рік,
а милуються нею лише кілька днів.**

○

**У кожному рисовому зернятку
краплина поту.**

○

**Якщо залізний прутик довго точити,
то й голку виточити можна.**

○

**Якщо дерево лише вранці посадив,
то дров надвечір з нього
не нарубаєш.**

○

**Не залатаєш маленької дірки —
велика їсти попросить.**

**Не навчишся працювати змолоду —
на старість долю свою
проклинатимеш.**

○

**Хочеш масло їсти —
рости телицю.**

○

**Як любиш гарбузи — насіння
залишай, як яйця любиш — курей
розводь.**

○

**Якщо вдача не ледача —
бідним не будеш.**

○

**Скільки поту проллєш, стільки
й каші з'їси.**

○

**Встань тричі зарані — вигадєш
цілий день.**

○

**Зумієш підкорити природу —
станеш майстром, природа тебе
підкорить — будеш підмайстром.**

**Хто сидить на гною, смороду
не відчуває.**

о

**Не скривдиш землю, то й вона твій
шлунок не скривдить.**

о

**Якщо спини не зігнеш, вийшовши
з дому, то й печі не затопиш,
повернувшись у дім.**

о

**Хочеш знати, який врожай буде,
спитай, як поле виорали.**

о

**Кусничок масла з тисяч крапель
молока виходить.**

о

**Поле ореш —
вставай раніше,
товар продаєш —
рахуй частіше.**

о

**Як речі роблять — неважко
дізнатись, а самому трудно зробити.**

**Лай себе, а не сонце, що сад твій
не зацвів.**

○

**Почати діло легко, а довести його
до кінця важко.**

○

**Краще дурень, що працює,
ніж мудрець,
що тільки відпочиває.**

○

**Погано, коли вчена людина тільки
їсть і нічого не створює.**

○

**Мудрець, який лише споглядає,
не вартий дурня, що хоч одну річ
та своїми руками зробив.**

○

**Вчений нероба —
все одно що хмара
без дощу.**

○

**Краще додому піти та невід залатати,
ніж на березі сидіти та на рибу
дивитись.**

**Споглядаючи,
як інший коромисло несе,
втоми не відчуєш.**

○

**Удариш каменем об камінь —
вогонь висічеш,
не вдариш — і диму
не побачиш.**

○

**Краще на вершок діла зробити,
ніж на аршин набалакати.**

○

**Краще, схиливши голову, у землі
просити, ніж з піднятою головою —
у людей.**

○

**Не будеш заробляти, а лише їсти,
то й гора лисою стане.**

○

**День рибу ловив, а три дні невід
сушить.**

○

**Риба лежачи росте, а людина —
пеується.**

Неробство лінощі плодить.

о

**Нероба гине від холоду, ненажера —
від голоду.**

о

**Щоб працю любити, три роки треба
вчитися; щоб ледарем стати,
трьох днів досить.**

о

**Текуча вода не зацвітає, у дверних
петлях шашіль не заводиться.**

о

**У кого дружина ледача,
той неодмінно жебраком стане.**

о

**Свиня спить — сало наростає,
людина спить — борги ростуть.**

о

**Працею майстерність відточують,
а неробством — гублять.**

о

**Не бур'яни врожай нищать,
а недбалість землероба.**

**На гарні квіти легко дивитись,
а вишивати їх дуже важко.**

○

**Людина відпочивас — тільки час
гайнус, земля відпочивас — сили
набирається.**

○

**Ледача жінка завжди придумас,
як їй виправдатись.**

○

**Паскільки волю зміцниш,
настільки й лінощі меншими стануть.**

○

**Більше до поля придивляйся, менше
на вулиці роззирайся.**

○

**Запізнишся в поле на годину,
земля запізниться на рік.**

○

**Розпустиш черево — доведеться
хату продавати.**

○

Курка, що зажиріла, ясць не нестиме.

**Як людина трудиться, то й земля
трудиться, як людина лінується,
то й земля лінується.**

о

**Хто не вміє відпочивати,
той не зможе й працювати добре.**

**Ніж натягати на себе
шати барвисті, краще знаннями
себе прикрась**

**Ніж натягати на себе шати барвисті,
краще знаннями себе прикрась.**

○

**Не взявшись до діла,
знань не поглибиш.**

○

**Життю людському є кінець,
навчанню кінця немає.**

○

**Глупота людська має дно,
мудрість — безмежна.**

○

**Вино слід пити з малої чарки,
знання — з великої.**

○

**Людина без знань однаково що гриб:
хоч на вигляд і міцний, а за землю
погано тримається.**

**Учитись — однаково що гребти
проти течії: тільки перестав —
і тебе понесло назад.**

○

**Пізнати істину не важко, важче
дотримуватись її.**

○

**Не бійся, коли не знаєш, страшно,
коли знати не хочеш.**

○

**Застій крові до хвороби призводить,
застій в думках —
до безглуздя.**

○

**Якщо за день нічого не вивчив,
то весь день змарнував.**

○

**Прислухайся до розумних думок,
навіть коли їх діти кажуть.**

○

**Пшениця без колосся вгору
тягнеться, людина без знань легко
зазнається.**

**Чим більше вчишся, тим ясніше стає,
як мало ти знаєш.**

○

**Гора Тайшань і порошок
не знехтує.**

○

**Землю слід глибоко орати,
а знання —
поглиблювати.**

ю

**Море не боїться великої повені,
скарбниця не боїться великих
скарбів.**

○

**Державі потрібні й низенькі
грамотії, а здоровані-неуки нікому
не потрібні.**

○

**Харчами голод тамують, а знаннями
від нещастя лікують.**

○

**Хочеш успіху досягти — порадься
з трьома дідами.**

**Взявши костура в руки,
не спіткнешся; послухавши мудрої
поради, не помилишся.**

о

**Не бачиш — на гору зійди,
не розумієш — старшого спитай.**

о

**До запашних квітів багато бджіл
летить, до вченої людини багато
людей за порадою йде.**

о

**Всі люди — наставники, всі люди —
учні.**

о

**Молоде дерево легко зігнути,
молодій людині легко помилитись.**

о

**У криниці не водиться риба,
у молодому гаю не знайдеш
високого дерева.**

о

**Старші саджають дерева,
щоб молодші згодом могли
відпочивати під ними.**

**Молодому багато чого вдивовижу:
побачить верблюда й думає,
що то кінь горбатий.**

○

**Не вчитимешся змолоду,
на старість шкодуватимеш.**

○

**Прикро слухати скрекотання
сороки, як на екзаменах провалився.**

○

**Загублене золото можна знайти,
втрачений час —
ніколи.**

○

**Якщо квітку коричневого дерева
на дно вази покласти, її аромат
все одно по всій кімнаті розійдеться;
якщо освічена людина навіть ім'я
своє приховає, слава про неї все
одно облетить увесь світ.**

○

**Не обурюватись, коли люди
насміхаються, а поринути з головою
в науку — ось ознака справжнього
вченого.**

**Якщо вчитись не мислячи
чи мислити не навчаючись,— ладу
не буде.**

о

**Не відкривай відомих істин:
люди давно знають,
що сонце на сході встає.**

о

**Легше дев'ятиповерхову пагоду
збудувати, ніж переконати одного
упертюха.**

о

**Треба бути дурнем, щоб писати
наказ про гасіння пожежі, коли
довкола вже все палає.**

о

**Насип віслюкові у вухо чи золота,
чи сміття, все одно головою
махатиме.**

о

**Розгнівався на курку, а лупцює
собаку.**

о

**Коли розуму бракує, то очі мов дірки
в стіні.**

Порожній мішок не поставиш стійма.

○

**Повна пляшка мовчить, надпита —
булькає.**

○

**Дурень не відає про чесноти мудрого,
здоровий не знає про муки хворого.**

○

**Дурний той шахіст, що шукає собі
слабких партнерів.**

○

**Тупий ніж об камінь гострять,
дурень у людей розуму набирається.**

○

**Розумні люди часто й дурням
роблять послуги.**

○

**Одного слова досить, щоб здобути
репутацію розумного чи дурня.**

○

**Якщо одним словом не навів
на розум, то й тисяча слів
не допоможе.**

**Велика річка тихо тече, розумна
людина тихо розмовляє.**

○

**Мілка вода шумлива, дурна людина
хвастлива.**

○

**Великий пензель виводить великі
ієрогліфи, велика людина вершить
великі справи.**

○

**Розумний своїми справами
промовляє, дурень — язиком плеще.**

○

**Довгі поли між ногами плутаються,
довгий язик — у роті.**

○

**У мудрої людини довгі вуха
й короткий язик.**

○

**Із тисячі рішень мудрого одне буде
помилковим, із тисячі рішень дурня
одне буде правильним.**

**Розумний сміливо виправляє свої
помилки,
дурень боїться навіть
визнати їх.**

○

**Коли їси —
добре пережовуй,
коли говориш —
добре обмірковуй.**

○

**Багато їстимеш —
смаку не відчуєш,
багато говоритимеш — слова
знеціняться.**

○

**Очі швидко розплющуй,
а рота не квапся роззявляти.**

○

**Довга нитка легко рветься,
в довгій розмові легко помилитись.**

○

**Якщо помилився —
провину вчинив,
якщо не визнав помилки — вчинив
злочин.**

**Варто одним ходом помилитись,
і вся партія програна.**

○

**Той, хто зумів свій гнів стримати,
поборов найдужчого ворога.**

○

**Стримаєш себе в хвилину гніву,
сто днів не будеш каятись.**

○

**Перш ніж розгніватись — полічи
до ста, перш ніж ударити —
до тисячі.**

○

**Схвильована людина схожа на човен,
який відірвався від причалу.**

○

**Коли розмовляєш — говори спокійно,
коли йдеш —
вище піднімай ноги.**

○

**Розумний той, хто не соромиться
інших питати, коли в чомусь
вагається.**

**Розумний двічі об один камінь
не спіткнеться.**

○

**Розумний і на леві зуміє верхи
проїхатись.**

○

**Мудрець платить за обра́зи добрими
словами.**

○

**Вчений про книжки мову заводить,
різник —
про свиней.**

○

**Можна бути скромним,
не відзначаючись мудрістю,
та не можна бути скромним,
якщо ти не мудрий.**

○

**Мудрий той, хто зумів себе пізнати;
дужий той, хто зумів себе побороти.**

○

**Розумний той, хто непохитний
у своїх устремліннях.**

**Поміж камінням та в землі
трапляється й золото, в масі людей
трапляються й мудреці.**

*** *

**Іди дорогою нескінченною, вивчай
книжки, які важко пізнати до кінця.**

○

**Краще залишити синові одну
книжку, ніж горщик золота.**

○

**Уперше прочитана книжка —
це зустріч з новим приятелем,
а прочитана вдруге — побачення
з давнім приятелем.**

○

**Прочитати десять тисяч книжок —
все одно що зробити подорож
за десять тисяч верст.**

○

**Книжки не прочитав — розуму
не додалося.**

**Не почитай три дні книжок, і мова
твоя стане сірою.**

○

**Найблідіше чорнило краще за гарну
пам'ять.**

○

**Того, що написане на папері, й боги
не зітруть.**

**Перед чесністю, правдивістю
та сміливістю навіть каміння
не встоїть**

**Перед чесністю, правдивістю
та сміливістю навіть каміння
не встоїть.**

○

**Словом можна скривдити,
правдою — не скривдиш.**

○

Доріг тисячі — правда одна.

○

**Правди не спростуєш, тому брехня
й боїться її.**

○

**Неприваблива правда краща
від дотепної брехні.**

○

**Від правди, як від сонця, рукою
не затулишся.**

**Найбільша доброта — любов
до людини.**

○

**Коли гине леопард, шкура
залишається, коли помирає людина,
залишається ім'я.**

○

**Серце чесної людини на дзеркало
схоже.**

○

**У того, хто здатен почервоніти,
не може бути чорного серця.**

○

**У кого чиста совість, той на волах
зуміє зайця наздогнати.**

○

**Вода спаде, а скеля залишиться,
наклеп розвіється, а чесна людина
чистою буде.**

○

**Робити людям добро —
на гору лізти;
робити пакості —
з гори котитись.**

**На чиєму боці правда, тому й люди
допомагають, а хто беззаконня
чинить, тому допомоги немає.**

○

**Той, хто правий, скрізь пройде,
неправому і крок важко ступити.**

○

**Сосна і звільнена з-під снігу
залишається сосною, нефрит
і в багнюці сяє чистотою.**

○

**Верба скоріше потоне, а на гору
не підніметься.**

○

**Сосна зачохне від спеки, а до води
не спуститься.**

○

**Джерело, що б'є, землею не засиплеш,
дерево, що росте, каменюкою
не придавиш.**

○

**Краса змії в її шкірі,
краса людини
в її серці.**

**Опусти смолоскип униз, а язики
полум'я все одно вгору тягтимуться.**

○

**Людина — найцінніше з усього,
що є між небом і землею.**

○

**Людина — лук, думка — стріла,
справедливість — ціль.**

○

**Звук лунає на тисячу верст,
славне ім'я — на десять тисяч.**

○

**Тіло їжею підтримуй, думку —
добрими справами.**

○

**Краще бути маленьким струмком,
ніж глибокою ковбанею.**

○

**Краще день бути людиною,
ніж тисячу років її тінню.**

○

**Краще бути півнячою головою,
ніж коров'ячим хвостом.**

**Орла по крилах впізнають,
а людину —
по вчинках.**

○

**Сила коня пізнається в далекій
дорозі, а серце людини — з плином
часу.**

○

**Де шляхи погані, там люди
стежками ходять.**

○

**Людина, що ціну собі знає, рабом
ніколи не стане.**

○

**Павич клопочеться про свій хвіст,
людина має клопотатися про свою
честь.**

○

**Якщо стоїш рівно, не хвилюйся,
що тінь буде крива.**

○

**Коли вихваляють мої чесноти —
мене грабують, коли кажуть про мої
недоліки — мене вчать.**

**Які б труднощі не спіткали чесного,
він ніколи не стане підлим.**

○

**Якщо в серці не затаїв злого,
не бійся суду людського.**

○

**Справжній чоловік слова
не порушить.**

○

**Людині так само небезпечно
прославитися,
як свині — розжиріти.**

○

**Людина з нечистою совістю,
однаково що кінь з намуляною
спиною,
ніколи не має спокою.**

○

**Бруд з обличчя можна змити,
а з душі навіть не зішкребеш.**

○

**Хоч і негарна Му, та з чеснотами,
хоч і чарівна Сі, та з вадами.**

**Тому, хто не вміє посміхатись,
не слід мати крамниці.**

○

**Серця у людей такі ж різні,
як і обличчя.**

○

**Навіть серед десяти пальців
не буває двох однакових.**

○

**Важку рану можна загоїти,
а лиху славу — ні.**

○

**Яка вежа, така її й тінь, яка людина,
така й слава про неї.**

○

**Хочеш ворога нажити, позич
нечесному гроші.**

○

**Людина з жадібним серцем схожа
на змію, що хоче проковтнути слона.**

○

**Не зазіхай ні на коня чужого,
ні на чужу дружину.**

**Заздрість — все одно що піщинка
в оці.**

○

**Прикро було, коли черевиків не мав,
а зустрів безногого — й радіти став.**

○

**Якщо сам у підштаниках,
то не смійся над дірявими штанами
іншого.**

○

**Недоречно милуватися вогнем
під час пожежі.**

○

**У підлої людини язик — мов жало,
а серце — як кисіль.**

○

Ірка залізо псує, заздрість — людей.

○

**Розмовляючи з одним, іншого
не ганьби.**

○

**Зло чинить один, а страждають
тисячі.**

**Березові росточки м'які, слова
зрадника —
медові.**

○

**Паскудника ніякими ліками
не вилікуєш.**

○

**Можна й ста років не прожити,
а набриднути людям на цілу тисячу.**

○

**Гадюка завжди отруйна, велика вона
чи мала, погана людина завжди
погана, далеко вона чи близько.**

○

**З гнилого дерева стовпа доброго
не буде, а з поганої людини —
доброго начальника.**

○

**Погане зілля треба не зривати,
а з корінням висмикувати.**

○

**Не існує хороших доказів
для поганих людей.**

**Тому, хто їде на тигрі, важко
спішитись.**

○

**У буйвола багато вовни, в непутящої
людини — багато клопотів.**

○

**Не гнівайся на дзеркало,
як з ганджем народився.**

* *

*

**Мавпа й без хвоста все одно тільки
мавпа.**

○

**Заманулося жабі та лебединого
м'яса скуштувати.**

○

**Коли гине заєць, лисця плаче
за ним, мов за родичем.**

○

Кусюче тигреня зубів не показує.

Кажан світла боїться.

○

**У собачій пащі слонячі бивні
не ростуть.**

○

У ціле яйце муха не залетить.

○

**Якщо це кіт, то собаки з нього
не вийде.**

○

**Часом і могутньому дракону важко
буває змію подужати.**

○

**Хочеш убити змію — бий по голові,
хочеш знищити банду — лови
отамана.**

○

**Хочеш налякати мавпу — заріж
перед нею курку.**

○

**Якщо під Новий рік тхір прийде
до курки — добра їй не буде.**

**Дракон у мілкій воді — забава
для креветок.**

○

**Кинув би камінь у мишу, та страшно,
коли б посуд не побить.**

○

**Тому, хто вже через три кроки
починає шкодувати, що йде на гору,
і на маленький пагорб не вилізти.**

○

**Як сказав, що вполюєш тигра,
в кущі не ховайся.**

○

**Хто бубонці тигру на шию повісив,
тому їх і знімати.**

○

**Корова дорого коштує, а хвалько
гроша не вартий.**

○

**Хвалько —
мов бульбашка на воді,
а ділова людина — все одно
що золото.**

**Якщо в горах немає дерев,
то й трава хоче, щоб їй кланялись.**

○

**Нерішуча людина — все одно що меч
негартований.**

○

**Той, кого хоч раз укусила гадюка,
й колодязної ливни сахається.**

○

**Орел може й удава заклювати,
а ворона маленької гадючки боїться.**

○

**У бджоли теж спинка смугаста,
а тигром її не назвеш.**

○

**Віслук хоч би й тигрову шкуру
нап'яв на себе, а нікого не злякає.**

○

**Якщо в дитинстві голку вкрав,
то, коли виросте, золото крастиме.**

○

**Той, хто овочі крав, у городі
ховатись не буде.**

**Чужого м'яса до свого тіла
не приліпиш.**

○

**Гріхи — справа звичайна,
але не припускайся їх,
добročесність — теж справа
звичайна, але не забувай про неї.**

○

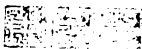
**Кращий спосіб уникнути кари —
не чинити зла.**

○

**Хоч совість і беззуба, а до смерті
загризти може.**

○

**Чого робити не слід:
— пиячити,
— одному до вдови заходити,
— з гультяями дружити,
— ночами вештатись,
— чужі речі брати,
— листи чужі читати,
— щось позичати й довго
не повертати.**

**Вода з рідного місця — свята,
земля з рідного місця — золото**

**Вода з рідного місця — свята,
земля з рідного місця — золото.**

○

**Дерево з кореня росте, річка
з джерела витікає.**

○

**Не страшні дереву сильні вітри,
якщо його коріння глибоко в землю
проникло.**

○

**Дома завжди добре, на чужині —
завжди немило.**

○

У своїй хаті й сміття золоте.

○

**Якщо любиш дім, то полюбиш
і ворону, що сидить на нім.**

**Звести дім так само важко,
як голкою землю довбати, розорити
його так само легко, як воді пісок
розмити.**

○

**Виросло дерево — плоди родить,
виросла людина — сім'ю створює.**

○

**Трава як засохне, коріння залишає,
людина —
нащадків.**

○

**Якщо дітей немає, то не постіль
у цьому винна.**

○

**Батьки без дітей обійдуться, дітям
без батьків дуже важко.**

○

**Щоб батьків зрозуміти, спробуй
своїх дітей виростити.**

○

**Якщо синів поженив, а дочок заміж
повіддавав — вважай,
що найголовніше в житті зроблено.**

**Чужий врожай здається багатшим,
а власні діти — кращими.**

○

**Їжакові шкура власних діток
здається м'якою.**

○

**Ворон каже: «Мої пташенята
сніжно-білі».**

○

**На один рік — сій хліб, на десять
років — саджай дерева, на сто
років — вирощуй дітей.**

○

**Сини й без батьків мужніють, дочки
й без матерів дівками стають.**

○

Поганий син — покута для батьків.

○

**Блудний син, якщо покався,
дорожчий від золота.**

○

**Якщо корінь кривий, то не чекай,
що стовбур буде рівний.**

**Із курячого гнізда фенікс
не вилетить.**

о

**Якщо батько не вміє орати, то син
не навчиться сіяти.**

о

**Поганий той батько, що виховує
свого сина гірше, ніж його самого
виховували.**

о

**Не вчитимеш сина — осел виросте,
не вчитимеш дочку — свиня виросте.**

о

**На великому дереві завжди
знайдеться суха гілляка, у всякій
родині завжди знайдеться дармоїд.**

о

**Худий собака — господарю ганьба,
розумний син — батькові радість.**

о

**Якщо не допомагав батькам,
поки вони були живі, то даремно
приносити жертви після їхньої
смерті.**

**Балувати дитину — прирікати її
на загибель.**

○

**Спочатку стань гідним сином,
а потім уже можеш стати і гідним
батьком.**

○

**Всякий злочинець починав з того,
що ставав поганим сином.**

○

**Коли син, рятуючи батька, втрачає
власне життя,— це найщасливіша
смерть.**

○

**Май не гроші,
а доброго сина.**

○

**Хороший син і гній цінує,
як золото; син-гультай і до золота
ставиться, як до гною.**

○

**Посадиш дерево — відпочиватимеш
в його затінку, виростиш сина —
забезпечиш свою старість.**

**Тих, кого люблять твої батьки,
і ти люби; тих, кого вони поважають,
і ти поважай.**

○

**Одну лозину важко розпалити,
одного сина важко навчити.**

○

**Добра розсада —
і рис буде добрий,
хороша мати —
і дочка буде хороша.**

○

**На одному дереві плоди бувають
солодкі й кислі, в однієї матері діти
бувають розумні й дурні.**

○

**Яка цінують, дивлячись на його ніс,
дівчину — на її батьків.**

○

**Полю гребля потрібна, а дитині —
мати.**

○

**У курки не буває трьох ніг,
а в матері буває два серця.**

**Кіт звикає до дому, собака —
до господаря,
а дитина — до матері.**

○

**Коли любиш — і мавпа здається
вродливою, а як ні — і лотос
брудний.**

○

**Від кохання очі ясніють, та саме
воно сліпе.**

○

**Не лайся з дружиною звечора —
доведеться одному спати.**

○

**Порядна жінка не може їсти рис
двох чоловіків.**

○

**Всі успіхи приписують господині,
всі промахи —
служниці.**

○

**Турботу про вродливу дружину
не покладай на інших.**

**Вродлива жінка ворогуватиме
з негарними жінками.**

○

**Гарні сходи — на чужому полі,
вродлива жінка — чужа дружина.**

○

**Справжня врода людей полонить,
штучна — сміх викликає.**

○

**І найвродливіша дружина не зварить
каші, якщо не буде рису.**

**Здоров'я — скарб,
який завжди з тобою**

**Здоров'я — скарб, який завжди
з тобою.**

○

**Зичимо життя довгого, як у гір,
і щастя глибокого, як море.**

○

**Краще зберегти життя одній людині,
ніж збудувати семиповерхову
пагоду.**

○

**Той, що йде в ногу з віком,
завжди молодий.**

○

**Веселка хоч і гарна,
та не довговічна, сосна
хоч і непоказна, та зеленіє сотні
років.**

**Коли оберігаєш саджанці,
оберігаєш саме життя.**

○

**Небо жовтіє — на дощ, людина —
на недугу.**

○

**Розумний запобігає хворобі,
а не лікується від неї.**

○

**Хвороба минула, і біль починає
забуватись.**

○

**Ліки дають після того, як хвороба
розпізнана.**

○

Сльозами синця не залікуєш.

○

**Тисяча лікарів здатна звести зі світу
й здорову людину.**

○

**У хвалькуватого лікаря добрих ліків
не буває.**

**Якщо гравця в азартні ігри можна
перевиховати, то мусять бути ліки
й від прокази.**

○

**Корчма — яма,
курильня опіуму —
покійницька.**

○

**Навіть імператор не може купити
собі тисячі років життя.**

○

**Смерть буває тяжчою за гору
Тайшань і легшою від лебединого
пуху.**

○

**Не бійся тілом постаріти, гірше,
коли душею постарієш.**

○

**Кору з дерева двічі не здирають,
люди двічі не вмирають.**

○

**Живий будеш — із золотого келиха
нап'єшся.**

**У п'ятдесят років сили убувають
з кожним роком, у шістдесят —
з кожним місяцем, у сімдесят —
з кожним днем, у вісімдесят —
з кожною годиною.**

○

**Буйвол старіє за один місяць,
людина — за один рік.**

○

**Не смійся над старим, і сам колись
таким станеш.**

○

**Траві судилося прожити одне літо,
людині — ціле життя.**

○

**Їдеш з дому на десять днів —
подумай про дощ та вітер, їдеш
на сто днів — подумай про холод
та спеку, їдеш на тисячу днів —
подумай про життя та смерть.**

○

**Життя людини в сімдесят років
схоже на свічку на вітрі,
у вісімдесят — на весняний іній
на черепиці.**

**Янцзи ніколи не поверне назад,
людина не поверне собі молодість.**

○

**Лише той, хто перемучився темну
ніч, здатен зрозуміти ціну білого дня.**

○

**Не зазнавши ні щастя, ні горя,
не пізнаєш ні радості, ні страждань.**

○

**Щастя в нещасті живе, а лихо
в щасті ховається.**

○

**Біда сама не ходить: упадеш
в криницю, а тут ще й камінь
на тебе звалиться.**

○

**Прийшло щастя — будь пильний,
прийшло горе — будь мужній.**

**Важко спіймати чорну кішку
в темній кімнаті,
особливо коли її там немає**

**Важко спіймати чорну кішку
в темній кімнаті, особливо коли її
там немає.**

○

**Надівши на голову таз, неба
не побачиш.**

○

**Склянкою води палаючий віз
із хмизом не потушиш.**

○

**Намальованою пампушкою
не наїсися.**

○

Жмутом соломи води не зігрієш.

○

Вогонь у папір не загорнеш.

○

Поле від сонця віялом не прикриєш.

**Даремно гладити руку після того,
як кресонув по ній сокирою.**

○

Даремно шукати місяць на дні моря.

○

**Важко намалювати кістки дракона,
не легше дізнатися, що в людини
на душі.**

○

**Пізно проколювати вуха нареченій,
коли вона вже у весільному
паланкіні.**

○

**До буддійського монастиря
за гребінцями не ходять.**

○

Перед коровами на ціні не грають.

○

**У ковбанях на дорозі рибу
не розводять.**

○

**Щоб спіймати рибу, на дерево
не лазять.**

**У лісі не торгують деревами,
на березі озера — рибою.**

○

**В час осінньої повені невід
не продають.**

○

**З собакою, що все життя на ланцюгу
просидів, полювати не ходять.**

○

Не позичають:

— у кривого — милиць,

— у кухаря — ножа,

**— у перехожого парасольку під час
зливи,**

— у стрічного —

віяло в жаркий день.

○

**Не час шукати підв'язки для панчіх,
коли грабіжник дім підпалив.**

○

**Не час бабі-повитусі зачісуватись,
коли по неї прибігли.**

○

Марно розпитувати дорогу в сліпого.

**Не варто бити мух
на голові в тигра.**

○

**Зайве вчити стару мавпу, як їй
кривлятись.**

○

**Пізно копати криницю,
коли вже пити захотілось.**

○

**Не сподівайся на м'ясо співучого
птаха.**

○

**Як хочеш оленя вполювати,
на зайців не глипай.**

○

**Як верхи на коні сидиш, то за нього
й тримайся.**

○

**Якщо не пощастило тигра вполювати,
то й мавпа згодиться.**

○

**Коли йдеш на базар, грішми
не хвалися.**

У курячому яйці не шукай кісток.

○

**Якщо садив грушу, не чекай
персиків, якщо сів гарбузи,
не чекай бобів.**

○

**Поки не проникнеш у лігво тигра,
тигрят не матимеш.**

○

**Якщо ворога вважатимеш за вівцю,
опинишся у вовчій пащі.**

○

**Малюючи гарбуз, не забувай про сам
овоч.**

○

**Пізно списи гострити, коли вже бій
розпочався.**

○

**Не зав'язуй на баштані шнурка
на черевиках, не поправляй
капелюха під сливою.**

○

Не доручай мавпі фрукти стерегти.

**Якщо буйвол не хоче пити,
то голови йому не нахилиш.**

○

**Того, що не вдається зшити однією
голкою, не зшиєш і десятима.**

○

**Малою сокирою велику гілляку
не зрубаєш.**

○

Яйцем камінь не розіб'єш.

○

**Цілий день на краю безодні
не простоїш.**

○

**В маленькій норі не спіймаєш
великого краба.**

○

**Далекою водою не згасиш близької
пожежі.**

○

**У маленький човен великого вантажу
не покладеш.**

**Чирика на обличчі не сховаєш
від чужих очей.**

○

**Коли грім ударив, вуха пізно
затуляти.**

○

**Якщо гроші пішли на оцет, то сої
за них уже не купиш.**

○

**Наступного року в торішній
календар не зазираєш.**

○

**Недоречно ганятися за модою,
коли не розбираєшся, що тобі
до лиця.**

○

**Непристойно вести своїх гостей
туди, куди тебе запрошували одного.**

○

**Не сподівайся на гору — і вона
може обвалитись, не сподівайся
на річку —
і вона може пересохнути.**

**Не вір свині у городі, а вовку
на вівчарні.**

○

**Ударив змію — вбий її, інакше вона
озирнеться і вкусить тебе.**

○

**Взявся рибу розводити — забудь
про креветок.**

○

**Не вмієш ловити рибу —
лови раків.**

○

**Не спускай сокола, доки зайця
не побачиш.**

○

**Не кидайся в воду, поки човен
не перевернувся.**

○

**Чи варто розбирати східну стіну,
щоб залатати західну?**

○

**Чим пірнати за рибою в річку,
чи не краще сплести невід?**

Чи варто йти вслід за тигром у гори?

○

**Навіщо баранячу кошару лагодити,
коли баран уже здох?**

○

**Яка користь від помилування після
страти?**

○

**Важко впоратися з блохою,
яка кусає тебе під ковдрою.**

○

**Важко судити, які ноги в тієї,
котра поверх черевиків натягла
солом'яні сандалі.**

○

**Тому, хто море бачив, не розповідай
про воду.**

○

**Не смикай пагони руками, все одно
швидше не ростимуть.**

○

**І сіль, і цукор білі, та не сплутай,
коли солодке готуєш.**

**Безглуздо ступні вкорочувати,
коли черевики малі.**

○

**Поки квітка не відцвіте, плід
не зав'яжеться.**

○

**Коли гніздо зруйноване, жодне яйце
не вціліє.**

○

**Коли багато півнів, кури
не несуться.**

○

**Коней з оленячими головами
не буває.**

○

Миші котів не кусають.

**Зоряне небо літньої ночі
провіщає жаркий день**

**Зоряне небо літньої ночі провіщає
жаркий день.**

○

**Холодна осінь —
на жарке літо.**

○

**Після блискавки грім буває,
після грому — дощ.**

○

**Коли великий грім, дощ довго
не йтиме.**

○

**Хмари купчаться над горами —
на ясну погоду.**

○

**Коли сніг іде — не холодно,
холодно, коли він тане.**

Сто днів повені гірше, ніж сто днів посухи.

○

У спеку від мух життя немає, в сиру погоду — від комарів.

○

Комарі запищали — запасайтесь плащами.

○

Під великим деревом іній не падає на траву.

○

Хмари не встоять перед вітром, а роса — перед сонцем.

○

Весняний дощ для врожаю — все одно що масло для людини.

○

Весна як те маля примхливе — тричі на день погода міняється.

○

Гарбузам більше посуха подобається, фінікам — дощ.

Весняні вітри всюди однакові.

○

Баклажани чим більші, тим ніжніші.

○

**Тільки коли холод настає, помічаєш,
як зеленіють сосни та кипариси.**

○

**Не буває гір, де б трава не росла;
не буває морів, де б риба не водилась.**

З М І С Т

- 5 Передмова *Володимира Мясникова*
22 В єднанні — велика сила,
не страшні йому ні гори, ні море
35 У ворони крила чорні,
у поміщика — душа
46 Наполегливість та праця
успіх приносять
55 Ніж натягати на себе
шати барвисті, краще знаннями
себе прикрась
71 Перед чесністю, правдивістю
та сміливістю навіть каміння
не встоїть
87 Вода з рідного місця — свята,
земля з рідного місця — золото
97 Здоров'я — скарб,
який завжди з тобою
102 Важко спіймати чорну кішку
в темній кімнаті,
особливо коли її там немає
114 Зоряне небо літньої ночі
провіщає жаркий день

**КИТАЙСКИЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ**

Составление и предисловие
*Владимира Александровича
Мясникова*

Перевод с китайского *И. К. Чирко*

Серия «Мудрость народная»
Сборник тридцать седьмой

Киев, издательство
художественной литературы
«Днипро», 1984

(На украинском языке)

Редактор *С. А. Коваль*
Художник *В. В. Кузьменко*
Художній редактор *В. С. Мітченко*
Технічний редактор *І. І. Швець*
Коректори *Ю. А. Мороз,*
Н. С. Глущенко

Інформ. бланк № 2581

Здано до складання 16.09.83.

Підписано до друку 19.01.84.

Формат 70×108¹/₆₄.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий.

Ум. друк. арк. 2,625.

Ум. фарб. відб. 5,556.

Обл.-вид. арк. 2,389.

Тираж 50 000.

Зам. 3—266. Ціна 40 к.

Видавництво художньої літератури

«Дніпро». 252601, Київ-МСП,

вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова

фабрика «Жовтень».

252053, Київ, вул. Артема, 25.

**К45 Китайські прислів'я та
приказки / З кит. перекл.
І. Чирко; Упоряд. та пе-
редм. В. Мясникова; Іл.
худож. В. Кузьменка.—
К.: Дніпро, 1984.— 117 с.
іл.— (Мудрість народна,
зб. 37).**

До збірника ввійшли кращі прислів'я та приказки, що відби-
вають багатовіковий досвід ки-
тайського народу, його історію та
звичаї.

К $\frac{4703000000-169}{M205(04)-84}$ 169.84. И(кит)

